

HISTORISK TIDSKRIFT
(Sweden)

125:4. 2005

Vilka nummer döljs under den gula ledartröjan? Genmäle till Lennart Schön

Av Magnus Lindmark & Peter Vikström

Resultat som har stora implikationer för bilden av ett historiskt förlopp kräver gedigna bevis och känslighetsanalys. Om Lennart Schön påstår att han har en hund i sitt hus tror vi honom tveklöst. Säger han däremot att han har en enhörning i sin trädgård är inte ens bildbevis övertygande. Ju mer uppseendeväckande och ju större implikationer en tolkning har, desto mer utrymme för diskussion rörande bevisen krävs. Schöns cykliska tolkning av det långsiktiga svenska ekonomisk-historiska förloppet är enligt vår uppfattning något av det djärvaste i hypotesväg som lagts fram inom ämnet. Vi tycker alltså att enhörningar är mer spännande än hundar. Det kan mycket väl hända att Schön har rätt. Men vill ämnet som sådant undvika en kollektiv cykeltur måste bevisen kritiskt diskuteras, det vill säga de bevis som är möjliga att granska. Ytterst handlar det om att förvalta det strukturanalytiska arvet och Historiska nationalräkenskaper för Sverige (HNS) som verktyg för historisk analys.

Precis som Schön påpekar i *Historisk tidskrift* 2005:2 rymmer den strukturanalytiska forskningen fler undersökningar än de vi tar upp i artikeln. Samtidigt noterar vi att forskningen kan vara svår att överblicka, vilket beror på att rapporter och artiklar inte på ett tydligt sätt har återknutit till och förkastat tidigare resultat och tolkningar. Strukturrationalisering är ett exempel: Schön påpekar att strukturrationalisering numera är utmönstrat. Men i vilken publikation ges ett vetenskapligt motiv till varför det var nödvändigt? Att det inte används i en lärobok uppfattade i alla fall inte vi som en utmönstring.

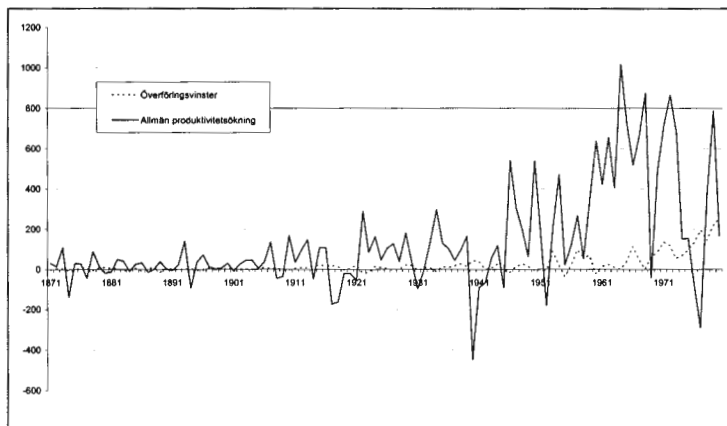
Men låt oss se närmare på några av de argument som Schön använder för att stödja tesen att det strukturella mönstret är helt bevisat och att ytterligare forskning om just den saken skulle vara överflödig.

En viktig fråga är om sambandet mellan basären för fastprisberäkningarna och strukturgränserna är en slump eller om sambandet är orsakat av metoden. I grunden har vi här det strukturindex som Schön beräknade redan

1990.¹ Tekniken kallas *shift-share*. I den internationella litteraturen är det vanligt att dekomponeringen görs med avseende på generell produktivitetsutveckling, samt statiska och dynamiska *shift*-effekter.² I litteraturen återfinns dessutom flera typer av formler för dekomponering. Exakt vilken metod som Schön använt framgår inte riktigt; test utgående från frågan huruvida resultaten påverkas av olika beräkningstekniker hade varit välkomna.

Ett exempel på dekomponering visas i fig 1, där dekomponeringen hela tiden görs i jämförelse med föregående år.

Figur 1. Dekomponering av produktivitetsutvecklingen i svensk industri 1870–1980

Källa: Egna bearbetningar av Lennart Schön, *Industri och hantverk 1800–1980*, Lund 1988; Gunnarsson & Lindh, *Swedish Employment in the 1950s – filling the Lacuna*, Uppsala 1997; K G Jungenfelt, *Lönernas andel av nationalinkomsten*, Uppsala 1959. Anm: Överföringsvinster motsvarar *shift*-effekterna.

Av figuren framgår det att omvandlingseffekten är förvånansvärt modest i jämförelse med den allmänna produktivitetsutvecklingen i industrin. Detta

1. Lennart Schön, *Elektricitetens betydelse för svensk industriell utveckling*, Vattenfall FUD-rapport 1990:60.

2. Michael Peneder, "Industrial structure and Aggregate Growth", *Structural Change and Economic Dynamics*, 14, 2003, s 427–448.

alltså så länge vi håller oss till publicerade data i HNR. Samtidigt noterar vi med viss förvåning att Schön själv skriver att omvandlingen inom de grova industrigrupper som används i HNR har varit liten: "An investigation of the industrial sector has shown that structural changes internal to the branches are rather weak".³ Faktum kvarstår: Håller vi oss till publicerade data har vi ett mysterium.

Schön menar vidare att *shift-share*-resultaten inte är beroende av deflateringsperiodernas längd. Det undersöks med hjälp av årliga kedjeindex. Saken är bara den att undersökningen som Schön refererar till inte är tillräcklig för att testa den *shift-share*-analys som görs i Schön 1990.⁴ Det beror på att kedjeindexet bygger på en årlig länkning av deflatorer på sektornivå vilka fortfarande har de basår som används i HNR. En årlig kedjning av dessa deflatorer kan inte dölja detta faktum och utgör därmed inte något test av resultatens oberoende av deflateringsperioderna. Ett mer fullödigt test borde bygga på kedjeindex konstruerade från grunden på basis av de prisserier som ligger till grund för de nuvarande HNS-deflatorerna på branschnivå. Forskningsläget är alltså inte så solklart som det kan förefalla av Schöns genmäle. Vår konklusion är och förblir att forskning som syftar till att konstruera alternativa prisindex och systematiskt pröva om periodiseringar påverkas är viktig. Jonas Ljungbergs analys av prisrörelser och Gerschenkron-effekter är givetvis excellent, inte tal om det, men testet handlar definitivt inte om att prova om resultaten i Lennart Schöns *Elektricitetens betydelse för svensk industriell utveckling* hade påverkats av andra deflatorer.⁵

Gällande indikatorer som är relaterade till andra områden än produktivitet – såsom statskuldspolitik, institutionella regimer på arbetsmarknaden, genusstrukturer och det finansiella systemet – lämnar vi över frågan till andra ekonomisk-historiker. Accepterar ni utan protester att de fenomen ni studerar bäst kan förstås som ett resultat av produktivitetens utvecklingens cykliska förlopp?

Låt oss helt kort se till vår egen undersökning. Schön påpekar orimligheten att använda 1870 som basår i indexet. Det ligger givetvis något i det. Jämförelser med närmast föregående år är i många avseenden att föredra. Ett så-

3. Lennart Schön & Astrid Kander, "Revised Price Deflators for the Economic Sectors", Appendix B, i Astrid Kander, *Economic Growth, Energy Consumption and CO₂ Emissions in Sweden 1800–2000*, Lund 2002, s 206

4. Schön 1990.

5. Jonas Ljungberg, *Priser och marknadskrafter i Sverige 1885–1969. En Prishistorisk studie*, Lund 1990.

dant index publicerades också 2002 och resultaten är likartade.⁶ Perioden runt 1920 uppvisar den största omvandlingstakten och efterkrigstiden en historiskt sett låg omvandlingstakt. Ett omvandlingsindex från 1950 och framåt grundat på finfördelade nationalräkenskapsdata visade också en låg omvandlingstakt. Man kan också, som Schön föreslår, låta indexet grundas på längre perioder eller beräkna det med bas i branschernas bidrag till den samlade produktiviteten, istället för att som vi gjorde grunda det på förädlingsvärdesandelarna. Det finns många metodologiska varianter och teorin ger ingen klar vägledning om vilken som är att föredra. Därför finns ett behov att experimentera med alternativa ansatser, det vill säga att genomföra olika former av känslighetsanalyser. Schöns invändningar gäller dock inte så mycket val av basår utan fokuserar data. Det är nu det blir spännande.

Schön menar att påståendet att andra data än HNS inte existerar är grovt felaktigt. Vi vidhåller att vårt påstående är fullt riktigt, eftersom vi talar om serier och inte om rådata. Några serier utöver HNS har aldrig *publicerats*, vilket är det enda kriteriet som avgör om data existerar eller inte i den vetenskapliga världen. All vetenskaplig debatt måste bygga på tillgängliga data. Det är också därför vi helt fräckt tar vår utgångspunkt i artikeln från 1983 eftersom den empiriska analys som genomförs där kan upprepas av vem som helst. Huvuddelen av de andra undersökningarna Schön refererar till är visserligen spännande och för fram intressanta argument, men om andra forskare inte kan upprepa undersökningar är det lönlöst att diskutera resultaten. I *Tour de France* ser man alltid numret på den cyklist som bär den gula ledartröjan, vilka nummer som döljer sig bakom den strukturanalytiska tolkningen är i stort okända.

Schöns hypotes är oerhört intressant, den bör ha policyimplikationer och den bör också ha stor internationell potential. Men vi vet också att det internationella forskningssamfundet inte godtar resultat som bygger på opublicerade data. Därför framhårdar vi till dess att vår tolkning kan visas bryta samman om mer finfördelade data används. Eftersom vår undersökning kan verifieras eller förkastas av vem som helst, är den trots allt vetenskapligt försvarbar. Det fantastiska är inte att vi använder publicerade data, utan att den rapport som vi efterlyser efter 15 år fortfarande väntar på att se dagens ljus i Lund. En sådan rapport hade sannolikt fått väldigt många träffar på Social

6. Magnus Lindmark & Peter Vikström, "The Determinants of Structural Change. Transformation Pressure and structural change in Swedish manufacturing industry 1870–1993", *European Review of Economic History*, 6, 2002, s 87–110.

Science Citation Index. I klartext: Sverige har grundlaget till världens kanske bästa historiska nationalräkenskaper för strukturanalys. Icke för ty är Östen Johanssons serier från 1960-talet de senaste serier som verkligen kan kallas för historiska nationalräkenskaper i betydelsen att de utgör ett konsistent räkenskapssystem. Slutsatsen är enkel. För att strukturanalysen skall ha en framtid måste HNR-projektet från 1980-talet slutföras. Annars hamnar vi i den olyckliga situationen att en mängd dataset inom kort börjar cirkulera, och riskerar ändlösa diskussioner om resultaten beror på datakonstruktion, metodval eller något annat. Ett första steg bör vara att Lennart Schön och Olle Krantz tillsammans publicerar BNP-serierna från projektet. Nästa steg måste vara att redovisa alla data som ligger till grund för sektorernas förädlingsvärde, för att i följande steg kunna avstämma med inkomstkonton och så vidare.

På ett principiellt plan konstaterar vi att Schön har utvecklat en teori som har stor internationell potential och implikationer utöver produktivitetstudier: Den är en sann historiematerialistisk provokatör i en poststrukturell idévärld. Vi noterar också beröringspunkter med delar av den internationella tillväxtforskningen. Potentialen finns men Schöns hypotes måste konsolideras i Sverige och därefter prövas internationellt. Konsolideringen kan bara ske på ett sätt: man måste försöka förkasta hypotesen och om det skall vara möjligt måste relevanta data göras allmänt tillgängliga. Därför gäller det att snarast publicera både internationella rapporter och data. Annars är det tyvärr så att hypotesen aldrig kommer att få gehör utanför landets gränser. Det vore synd och skam. Klarar hypotesen ett sådant elddop är det revolutionerande. Vi menar också – och här är bara att hoppas att Schön håller med i princip – att strukturförloppet inte till fullo är kartlagt och inte kan sägas vara bevisat. Det hade inte minst varit spännande att testa strukturindexet på Schöns data. Vi tillhandahåller mer än gärna källkoden för vinkelmåttet. Referensen är Lindmark och Vikström, *Historisk tidskrift* 2004:4.